

***ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ПРОЦЕСУ ОСОБИСТІСНОГО  
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:  
КОНТРОЛЬНИЙ ЕТАП***

**Шапаренко Х.А.**

***Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»  
Харківської обласної ради***

**Анотація.** Розкрито питання педагогічного моніторингу процесу особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти як спеціально організованого спостереження за освітнім процесом шляхом відстеження за певною методикою педагогічних явищ, значень, вибраних для контролю параметрів і зіставлення їх із заздалегідь визначеними; розкрито завдання заключного етапу моніторингу, а саме визначення стану особистісного самовдосконалення педагогів та з'ясування ступеня сформованості всіх компонентів особистісного самовдосконалення (мотиваційний, когнітивний, аксіологічний, процесуальний) за визначеними критеріями та показниками. Проаналізовано зрушення, які відбулися на рівні сформованості компонентів особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Ключові слова: особистісне самовдосконалення, педагог дошкільної освіти, педагогічний моніторинг, критерії особистісного самовдосконалення.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ МОНИТОРИНГ ПРОЦЕССА ЛИЧНОСТНОГО  
САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА ДОШКОЛЬНОГО  
ОБРАЗОВАНИЯ: КОНТРОЛЬНЫЙ ЭТАП**

*Шапаренко К.А.*

*Коммунальное заведение «Харьковская гуманитарно-педагогическая  
академия» Харьковского областного совета*

**Аннотация.** Раскрыт вопрос педагогического мониторинга процесса личностного самосовершенствования будущих педагогов дошкольного образования как специально организованного наблюдения за образовательным процессом путем отслеживания по определенной методике педагогических явлений, значений, выбранных для контроля параметров и сопоставления их с загодя определенными; раскрыто задание заключительного этапа мониторинга, а именно определение состояния личностного самосовершенствования педагогов и выяснения степени сформированности всех компонентов личностного самосовершенствования (мотивационный, когнитивный, аксиологичный, процессуальный) за определенными критериями и показателями. Проанализированы сдвиги, которые состоялись на уровне сформированности компонентов личностного самосовершенствования будущих педагогов дошкольного образования.

Ключевые слова: личностное самосовершенствование, педагог дошкольного образования, педагогический мониторинг, критерии личностного самосовершенствования.

**PEDAGOGICAL MONITORING OF THE PROCESS OF PERSONAL  
SELF-IMPROVEMENT OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATION  
TEACHER: THE CONTROL STAGE**

*Shaparenko Kh.A.*

*Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy»  
of Kharkiv Regional Council*

**Abstract.** The necessity of creating a system for monitoring the process of future preschool education teachers' personal self-improvement during the educational process of the HEPE is shown. The issue of pedagogical monitoring of the process of future Preschool Education teachers' personal self-improvement as a specially organized observation of educational process by means of tracking by a certain method of pedagogical phenomena and values, which are selected for the control of parameters and their comparison with predetermined ones is exposed. The task of the final stage of monitoring is revealed, namely the definition of the state of teachers' personal self-improvement and determination of the formation degree of all personal self-improvement components (motivational, cognitive, axiological, procedural) according to certain criteria and indicators: ideological and cognitive (knowledge about structure, stages, components of personal self-improvement, ideological knowledge, professional knowledge), requirement and motivational (spiritual needs, motives for self-improvement, orientation of the personality), emotional and value (value orientations, conativities, emotional intelligence), activity reflexive (the ability to personal self-design, the ability to personal self-realization, self-reflection).

A comparison of the information obtained by means of pedagogical monitoring in the process of long and purposeful tracking of the progress and results of the educational process, personal self-improvement of future Preschool Education teachers with the help of used monitoring tools, analysis of the causes of increase or decrease in the value of indicators, revealing the dynamics of readiness levels of the future Preschool Education teacher to the personality self-improvement, prediction of keeping the persistent personality position throughout future teacher's life are made. The changes, which occurred at the level

of personal self-improvement components formation of future Preschool Education teachers, are analyzed.

Key words: personal self-improvement, Preschool Education teacher, pedagogical monitoring, criteria of personal self-perfection.

**Постановка проблеми.** Одним з важливих завдань професійної підготовки студентів у Вищому педагогічному навчальному закладі, як і процесів модернізації вищої професійної освіти в цілому, є створення системи моніторингу якості освіти. У ХХІ столітті попит на якісну освіту неухильно зростає, і перед педагогічними колективами постає завдання забезпечення спеціаліста спроможного відповідати реальним і потенційним потребам суспільства, здатного до постійного саморозвитку та самовдосконалення та створення умов для розвитку особистості кожної дитини. Отже, нові пріоритети суспільства задають нові параметри функціонування і розвитку освітньої системи і висувають нові завдання. Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що практичне забезпечення освітнього процесу може зустріти певні труднощі, зокрема: недостатня кількість інформації про наявні проблеми та відсутність механізмів відстеження ходу реалізації процесу особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти. Тому, виникає необхідність створення системи моніторингу процесу особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти у ході освітнього процесу ВНПЗ.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз наукових робіт, присвячених проблемі статті дозволяє зробити висновок, що науковці розглядають моніторинг освіти та педагогічний моніторинг у декількох ракурсах. О. Байназарова та В. Ракчєєва визначають моніторинг як «організоване спостереження за контрольованим процесом шляхом відстеження за певною методикою значень, вибраних для контролю параметрів і зіставлення їх із заздалегідь визначеними допустимими (прийнятними) значеннями» [2]. Н. Реймерс відзначає, що сенс моніторингу полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій спостереження та попередження. Натомість С. Шишов і

В. Кальней убачають обмежений зв'язок моніторингу з функціями управління. Проявляється він у тому, що функція управління виступає основною точкою моніторингу.

Стосовно педагогічного моніторингу А. Орлова підкреслює, що він має специфічний об'єкт вивчення і забезпечує педагогів якісною і своєчасною інформацією для прийняття управлінських рішень. У свою чергу А. Белкін зазначає, що педагогічний моніторинг передбачає забезпечення процесу безперервного науково-прогностичного стеження за станом, розвитком освітнього процесу в цілях оптимального вибору його цілей, завдань і засобів їх рішення.

**Формулювання мети статті.** Розкрити питання педагогічного моніторингу процесу особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти як спеціально організованого спостереження за освітньо-виховним процесом шляхом відстеження за певною методикою педагогічних явищ, значень, вибраних для контролю параметрів і зіставлення їх із заздалегідь визначеними.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Під педагогічним моніторингом розуміємо інтегровану сукупність методів збору, аналізу, інтерпретації, репрезентації й впровадження інноваційних методик та технологій у навчально-виховний процес освітнього закладу на основі врахування потенціалу зовнішнього та внутрішнього соціально-педагогічного середовища. А також визначаємо наступні ознаки педагогічного моніторингу: систематичність спостережень, превентивний характер, установлення відповідності досліджуваного об'єкта певним нормам, стандартам, вимогам, неперервність, динамічна циклічність, реагування на певні зміни. Завдяки багатовекторному спрямуванню педагогічного моніторингу та евристичності аналітичних процедур можна вирішувати проблеми узгодження функціонування всіх компонентів педагогічного процесу і значно підвищити їх ресурсний потенціал [3].

Враховуючи те, що діагностична практика навчально-виховного процесу має відношення до вирішення двох видів завдань: оцінки педагогічного методу та оцінки особистості педагогічний моніторинг у межах дослідження передбачає визначення

наявного рівня та процесу розвитку особистості з метою оптимізації навчально-виховного процесу; усунення причин, які заважають розвитку; виявлення передумов, які забезпечують успішність у навчанні; об'єктивної оцінки досягнень та особливостей особистості [1].

Ґрунтуючись на визначенні поняття особистісного самовдосконалення як інтеграційного особистісного утворення, що є компонентом загальної культури особистості студента і характеризується сформованістю як активний творчий процес вивчення суб'єктом самого себе, своїх здібностей, можливостей (самопізнання), свідомої зміни своїх особистісних і професійно значущих якостей (самовиховання), посилення стійкої мотивації особистісного саморозвитку, пізнавальної активності в опануванні професійної компетентності (самоосвіта) відповідно до вимог майбутньої професії і на основі особистої програми саморозвитку ми досліджували проблему моніторингу процесу особистісного самовдосконалення з точки зору педагогічної науки, розглядаючи її як аналіз педагогічних аспектів, які сприяють або гальмують процес особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти в цілісному процесі вищого педагогічного навчального закладу.

Головною концептуальною ідеєю дослідження є положення про те, що підготовка майбутнього педагога дошкільної освіти має орієнтуватися на особистість, визнання людини найвищою цінністю в суспільстві, а забезпечення умов для особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти є одним із пріоритетних напрямів в освітньо-виховному процесі вищого навчального закладу. Це обумовлено сучасними завданнями вищої школи, яка передбачає не лише підготовку високопрофесійних компетентних фахівців, а і яскравих особистостей здатних до саморозвитку, самопізнання, самовдосконалення. Відповідно до концепції загальними цілями педагогічного моніторингу були визначені: вивчення системи організації процесу особистісного самовдосконалення у педагогічному університеті, вивчення характеру і рівня впливу його особистісно розвивального результату; розробка і

реалізація технології особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти; перевірка ефективності розробленої технології.

Метою аналізу результатів педагогічного експерименту є підтвердження чи спростування гіпотези дослідження, а завданнями – порівняння відомостей, отриманих засобами педагогічного моніторингу в процесі тривалого і цілеспрямованого відстеження ходу і результатів освітнього процесу, особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти за допомогою використаного моніторингового інструментарію, аналіз причини приросту або зменшення величини показників, виявлення динаміки рівнів готовності майбутнього педагога дошкільної освіти до особистісного самовдосконалення, прогнозування утримання майбутнім педагогом стійкої особистісної позиції впродовж усього життя.

Для визначення рівня особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти було виявлено: кількісні та якісні зміни компонентів особистісного самовдосконалення (мотиваційного, когнітивного, аксіологічного, процесуального) в процесі формувального експерименту; динаміку зрушень, які відстежувалися і вимірялися за допомогою моніторингового інструментарію на основі підібраних критеріїв і показників процесу особистісного самовдосконалення (потребнісно-мотиваційного, світоглядно-пізнавального, емоційно-ціннісного, діяльнісно-рефлексивного тощо); ефективність технології особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти у цілісному педагогічному процесі вищого педагогічного навчального закладу.

Впроваджені способи позитивно вплинули на сформованість мотиваційної, когнітивної, аксіологічної, процесуальної складових особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти, про що свідчать зрушення, які відбулися в експериментальній групі (табл. 1).

**Узагальнені результати експериментальної перевірки технології особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти**

Критерії	Показники	Рівні, характер прояву	E1 (50 осіб)		E2 (54 особи)		K (55 осіб)	
			Конст. етап	Контр. етап	Конст. етап	Контр. етап	Конст. етап	Контр. етап
<i>Потребісно-мотиваційний</i>	духовні потреби	Системні, творчі	24,1	81,5	25,4	36,4	24,1	81,5
		Достатні, свідомі	31,5	18,5	25,4	54,5	31,5	18,5
		Безсистемнаі ситуативні	44,4	-	49,2	9,1	44,4	-
<i>Потребісно-мотиваційний</i>	мотиви самовдосконалення	Системні, творчі	18,5	81,5	18,2	27,3	18,5	81,5
		Достатні, свідомі	33,3	18,5	34,5	38,2	33,3	18,5
		Безсистемні ситуативні	48,2	-	47,3	34,5	48,2	-
<i>Потребісно-мотиваційний</i>	спрямованість особистості	Системна, творча	-	63	-	25,5	-	63
		Достатня, свідома	16,6	37	16,4	41,8	16,6	37
		Безсистемна ситуативна	83,4	-	83,6	32,7	83,4	-
<i>Світосглядно-пізнавальний</i>	знання про структуру, етапи, закономірності, складники особистісного самовдосконалення	Творчі	22,2	66,6	25,4	34,5	22,2	66,6
		Реконструктивні	35,2	27,8	27,3	47,3	35,2	27,8
		Репродуктивні	42,6	5,6	47,3	18,2	42,6	5,6



	світоглядні знання	Творчі	18,5	40,7	21,8	27,3	18,5	40,7
		Реконструктивні	29,6	50	30,9	50,9	29,6	50
		Репродуктивні	51,9	9,3	47,3	21,8	51,9	9,3
	професійні знання	Творчі	14,8	57,4	16,4	27,3	14,8	57,4
		Реконструктивні	27,8	42,6	29,1	50,9	27,8	42,6
		Репродуктивні	57,4	-	54,5	21,8	57,4	-
<i>Емоційно-ціннісний</i>	ціннісні орієнтації	Системні, творчі	22	92	18,5	40,7	20	27,3
		Достатні, свідомі	32	8	29,6	50	30,9	52,7
		Безсистемні ситуативні	46	-	51,9	9,3	49,1	20
	конативність	Системна, творча	12	70	14,8	57,4	18,2	29,1
		Достатня, свідома	32	30	27,8	42,6	34,5	45,5
		Безсистемна ситуативна	56	-	57,4	-	47,3	25,4
	емоційний інтелект	Системний, творчий	-	52	22,2	48,2	-	25,5
		Достатній, свідомий	16	40	33,3	51,8	16,4	41,8
		Безсистемний ситуативний	84	8	44,5	-	83,6	32,7
<i>Діяльнісно-рефлексивний</i>	уміння особистісного самопроєктування	Творчі	26	72	13	44,4	25,4	34,5
		Реконструктивні	32	26	33,3	46,3	27,3	47,3
		Репродуктивні	42	2	53,7	9,3	47,3	18,2
	уміння особистісної самореалізації	Творчі	16	44	24,1	81,5	21,8	27,3
		Реконструктивні	34	56	31,5	18,5	30,9	50,9
		Репродуктивні	50	-	44,4	-	47,3	21,8
	саморефлексія	Творча	8	64	18,5	81,5	16,4	27,3
		Реконструктивна	24	36	33,3	18,5	29,1	50,9
		Репродуктивна	68	-	48,2	-	54,5	21,8

Оцінюючи ефективність впроваджуваної технології особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти, необхідно зазначити якісні зміни, які відбулися у студентів експериментальної групи. Проаналізуємо зрушення, які відбулися на рівні сформованості компонентів особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Вивчення результатів діагностики мотиваційного компонента дозволяє зробити висновок про розширення діапазону пізнавальних інтересів майбутніх педагогів дошкільної освіти, а саме: зацікавленість процесом розкриття та реалізації особистісного потенціалу, природою змістом людинознавчих дисциплін, змістом педагогічної діяльності, зацікавленість досягненням успіху, підвищенням статусу, визнанням серед одногрупників тощо. На внутрішньому рівні у студентів відбулося усвідомлення себе, як духовної особистості та перехід на новий етап духовного розвитку. Багато студентів відзначили, що вони «зі здивуванням відкрили нову людину усередині себе». Дослідженням встановлена сукупність стійких мотивів, які орієнтують студентів на гуманну поведінку та діяльність студентів, урахування бажань інших людей тощо.

У межах аксіологічного компонента дослідженням встановлена домінантна система ціннісних орієнтацій, що визначають професійну спрямованість майбутнього педагога та його готовність до самовдосконалення. У ціннісних кваліфікаціях студентів фіксується їх самооцінка за критерієм вираження у світі освоєної ними культури. Переважна спрямованість ціннісних орієнтацій студентів фіксує гуманістичність їх позиції, що реалізовується в діяльності, в якій гуманістична і адаптивна функції мають тенденцію не лише до «споріднення», але і «зміщення» першої в центр педагогічної взаємодії. Аналіз конативного критерію особистісного самовдосконалення студентів показав маніпуляторно-інструментальне і діалогічне ставлення до себе, самовпевненість (відкидання сумнівів) у межах необхідного і самопослідовність, самосприйняття (схвалення самого себе, довіра до себе і самоузгодження), самоконтроль і самокорекція, уміння здійснити відбір інформації

про себе з боку інших людей. Зросли показники самооцінки власних етичних вчинків, духовного зростання і самовдосконалення.

Аналіз проявів когнітивного компонента особистісного самовдосконалення показав розширення діапазону світоглядних знань, студенти розуміють, що без саморозвитку і самовдосконалення неможливо уявити характер і спрямованість як їх взаємодії зі світом, так і вирішення суспільних проблем. Спостерігається прагнення випускників спиратися на етичне, педагогічне і філософське знання, яке має необхідне в практичній діяльності й створює умови для формування життєвої філософії як системи моральних орієнтирів. Випускники, з одного боку, прагнуть проаналізувати процес особистісного самовдосконалення, а з іншого боку, усвідомити суперечності з якими стикаються у процесі взаємодії з соціумом і людьми з «висоти» тих життєвих цінностей, які вони прийняли і сповідують, а не тільки з «висоти» трансльованого педагогами досвіду діяльності. Розширився обсяг знань про структуру, етапи, закономірності, складники особистісного самовдосконалення.

Стосовно процесуального компонента особистісного самовдосконалення слід зазначити, що у студентів сформувалися наступні уміння: проектування з подальшою реалізацією механізмів самовизначення в ситуаціях критичного вибору тактики поведінки, відповідної стратегічній перевазі особистісних цінностей культури; пояснення причин вибору ціннісних сенсів вчинку і діяльності; співвідношення реально отриманих результатів діяльності з тим результатом, який прогнозувався (проектувався) з метою закріплення позитивного соціального досвіду або необхідності його корекції при невідповідності отриманих результатів запланованим. В експериментальних групах відбулися особистісні зміни у таких якостях, як установка на духовний саморозвиток, готовність до самопізнання свого внутрішнього світу, усвідомлення відповідальності за результати своєї діяльності, сформувалась здатність до рефлексії та саморегуляції, необхідність її постійного вдосконалення. Крім того, була сформована вольова саморегуляція поведінки з високою вимогливістю до себе, установка на постійний саморозвиток та самовдосконалення, сформована здатність до

самопізнання та культурної самоосвіти; відмічається потреба у духовному спілкуванні, культурна спрямованість власної позиції у суспільстві. Визначено досить високий прояв духовної практики на основі досвіду використання знань: оцінка результатів, організації, плануванні й здійсненні самосвітньої та самовиховної діяльності.

**Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.** Підсумовуючи вищезазначене слід підкреслити, що підсумкові результати експерименту свідчать про те, що запропонована технологія педагогічного забезпечення процесу особистісного самовдосконалення майбутнього педагога дошкільної освіти підтверджує свою ефективність і дозволяє вирішити низку суперечностей в освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу. Робота в цьому напрямі може дати подвійний ефект. З одного боку, вона впливає на зміст і характер діяльності педагога, що призводить до зміни організаційних форм і появи нових методів навчання і виховання, з іншої – у студентів виробляються навички цілеспрямованої роботи над собою, що також змінює структуру їх самовдосконалювальної діяльності. Аналіз результатів експериментальної роботи також дозволяє стверджувати, що робота в режимі особистісного самовдосконалення певного налаштування, зусиль, розвинених творчих здібностей, високого рівня культури рефлексії. Змусити майбутнього педагога удосконалювати себе неможливо. Успіх залежить від того, наскільки цей процес значущий для особистості, наскільки вона готова до творчої самоперетворення.

#### **Список використаних джерел:**

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : [https://studopedia.com.ua/1\\_51986\\_zasobi-diagnostiki-stupenya-dosyagnennya-kintsevih-tsiley-vishchoi-osviti.html](https://studopedia.com.ua/1_51986_zasobi-diagnostiki-stupenya-dosyagnennya-kintsevih-tsiley-vishchoi-osviti.html).
2. Байназарова О.О., Ракчєєва В.В. Моніторинг та оцінювання якості освіти: Методичний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 58 с.

3. Дурманенко О.Л. Етапи моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/4352/1/monitoring.pdf>.

УДК 378 : 005.6

## ***КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ЗАНЯТТЯ***

**Шаповал Ю. Д.**

***Балаклійська філія Комунального закладу «***

***Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради***

***Анотація.*** Стаття присвячена питанням визначення критеріїв оцінки якості особистісно орієнтованого заняття. Проаналізовано основні наукові підходи до виявлення якісних показників ефективності освітнього процесу на традиційному й особистісно орієнтованому уроках. Схарактеризовано результати теоретико-експериментальних пошуків вітчизняних і зарубіжних учених щодо розкриття сутності окремих критеріїв. Подано авторську позицію про доцільність застосування окремих критеріїв при оцінці особистісно орієнтованого заняття. Визначено перспективні напрямки дослідження з проблеми, що розглядається.

**Ключові слова:** критерії, особистісно орієнтоване заняття, аналіз, особистість, педагогічні умови.